

O VYVÁŽENOSTI A VNĚJŠÍCH OMEZENÍCH AUTORSKOPRÁVNÍ OCHRANY V DIGITÁLNÍM PROSTŘEDÍ

JUDr. Petr Prchal, Ph.D.*

Vnější omezení autorskoprávní ochrany jsou omezení nacházející se vně systému autorského práva a které jsou autorskému právu postaveny naroveň. Tato omezení není možné v absolutní míře do autorského práva začlenit, ale do autorského práva se dílčím způsobem promítají, a to jako omezení obecná i omezení v užším smyslu (výjimky a omezení). Vnější omezení se ve své úplnosti (absolutnosti) projevují jako střet mezi autorským právem a jinými přirozenými právy, kterými jsou např. svoboda projevu, právo na přístup k informacím, právo na soukromí, právo na kulturní rozvoj a další. Je přitom podstatné, že se nejedná o střet, který by bylo možno řešit jednoduchou a předvídatelnou aplikací příslušného obecného omezení nebo pomocí výjimky či omezení uvnitř systému autorského práva (tím, co autorské právo samo předvídá), ale pouze na základě poměrování zájmu na individuální autorskoprávní ochranu a zájmu na svobodu projevu případně jiného z výše uvedených zájmů, neboť omezení uvnitř autorského práva nejsou determinována tak, aby poskytla řešení takového střetu.

Jinými slovy pro složitost či komplexnost věci je nutno vystoupit ze systému jednoduchého práva a hledat řešení v poměrování autorskoprávní ochrany a vnějších omezení. Není proto vyloučeno, že v konkrétním případě a za konkrétních okolností dojde k upřednostnění jiného principu, než je princip autorskoprávní ochrany. Bez ohledu, jaké konkrétní řešení tento postup přinese a jak bude nakonec střet rozhodnut, je důležité z hlediska sledovaného tématu vymezit úlohu

---

* Autor je advokátem a odborným asistentem na katedře soukromého práva a civilního procesu Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

autorského práva a vlivu vnějších omezení v právním řádu. Z možných omezení si v následující stati dovolíme přiblížit podrobněji čtyři z nich, a to lidská práva (obecně), právo na ochranu spotřebitele, svobodu projevu, ochranu hospodářské soutěže.

1. Vyvažování v autorském právu

Autorské právo je v právním řádu vymezeno (omezeno) s ohledem na jiná přirozená práva a toto vymezení je dáno vyvážeností¹ odlišných zájmů autorů a uživatelů či veřejných zájmů veřejnosti a individuálních zájmů nositelů práv. Nejde však pouze o tyto zájmy, k dalším patří také zájmy nakladatelů, výrobců zvukových nahrávek, televizních vysílatelů a mnoha dalších.² Na první pohled by nám uvedené tvrzení nemuselo připadat jako něco zvláštního, neboť na podobném principu konec konců funguje vnitřní skladba struktury všech práv toho kterého právního řádu. Nicméně v autorském právu se lze s tímto tvrzením setkat nápadně častěji než v jiných právních oblastech,³ jako by se chtělo říci, že bychom měli neustále usilovat o vyváženost ve smyslu udržení rovnováhy mezi odlišnými zájmy.

Problém spočívá v tom, že pojmu vyvažování (angl. *balancing*) je užíváno buď ve smyslu poměřování, tj. poměřování právních principů, anebo jako udržení rovnováhy mezi odlišnými zájmy.⁴ Zejména v souvislosti s rozšiřováním digitálního prostředí lze zaregistrovat tezi, že rovnováha, která existovala v analogovém prostředí, by měla

---

¹ Pojem vyváženosti je obsažen v mezinárodních závazcích konkrétně v čl. 7 TRIPS jako vyváženost práv a závazků, odlišně také v preambulích mezinárodních smluv WCT a WPPT jako vyváženost práv autorů a veřejného zájmu.

² Srov. DAVIES, G. *Copyright and the Public Interest: Studies in Industrial Property and Copyright Law*. Munich: Max Planck Institute for Foreign and International Patent, Copyright and Competition Law, 1994. 220 s.

³ Viz např. JASZI, P., AUFDERHEIDE, P. *Reclaiming Fair Use: How to Put Balance Back in Copyright*. University of Chicago Press, 2011. 199 s.

⁴ DRASSINOWER, A. Exceptions Properly So-called. *Language and Copyright*, 2009, s. 223.

být zachována i v prostředí digitálním.⁵ Přitom abychom vyhověli této tezi, bylo by třeba až velmi extenzivně přizpůsobit výklad stávajících právních principů tak, aby bylo dosaženo kýžené „rovnováhy“ (viz např. k principu vyčerpání v digitálním prostředí v recentní judikatuře Soudního dvora EU).

Odlišný význam použití termínu vyvažování může znamenat odlišný postoj k řešení konkrétního případu, neboť pokud tvrdíme, že autorské právo bylo vždy založeno na vyvažování a i dnes se snažíme dosáhnout zmiňované rovnováhy, pak budeme *ipso facto* zastávat názor, že autorské právo již samo o sobě obsahuje vyváženost protichůdných zájmů (např. dichotomii myšlenky a vyjádření, požadavek jedinečnosti nebo výjimku pro citaci) a v případě kolize s vnějšími omezeními proto není třeba hledat řešení vně autorského práva. Tento přístup autorské právo izoluje a nepřipouští další pronikání vnějších vlivů. Naopak pokud budeme toho názoru, že autorské právo není samo o sobě zcela založeno na vyváženosti protichůdných zájmů, případně že nabízená vyváženost není úplná či dostačující pro posouzení konkrétní věci a že existují omezení vně tohoto systému, pak se spíše nebudeme bránit hledání řešení i mimo systém autorského práva a snažit se jej poměřit s principem svobody projevu a dalšími principy, které často stojí v kolizi.

Zásadní potíž prvého z uvedených přístupů, dle něhož autorské právo prošlo procesem vyvažování a tato rovnováha je udržována po celou dobu až do současnosti, spočívá v tom, že autorské právo izoluje od vnějších vlivů, které představují vnější (externí) omezení, a tím veškerá diskuze o hledání řešení mimo systém autorského práva prakticky končí. Snahu o dosažení vyváženosti přitom není možné v tomto významu přeceňovat, neboť není vůbec jasné, jaká rovnováha má být dosažena, jak určit, zda zájmy projevující se v autorském právu jsou či nejsou v rovnováze a jak takové rovnováhy dlouhodobě dosáhnout. Dokonce není ani jasné, zda vyvažujeme zájmy, práva či něco jiného. Drasisinower k tomu ve své stati píše, že vyvažování není autorskému právu nápomocné, neboť pouze přesouvá problém jinam. Dle něj

⁵ Viz např. NETANEL, W. N. *Copyright's Paradox*. Oxford University Press, 2010. s. 69.

princip vyváženosti říká pouze to, že autorské právo a jiná práva mají určitou hodnotu, že tyto hodnoty jsou vzájemně souměřitelné a jejich srovnání nám pravděpodobně přinese odpověď, ale nic jiného.⁶

Vyvažování v autorském právu resp. autorského práva a vnějších omezení, tak může dávat smysl pouze jako poměřování protichůdných principů, a to pouze v konkrétním skutkovém případě, ale nikoli jako jakési obecné kritérium spočívající ve snaze za každou cenu dosáhnout absolutní (ontologickou) rovnováhu (harmonii) v autorském právu, a pokud ano, pak jde opět významově o poměřování právních principů ovšem na obecné úrovni zákonodárně-politické, kdy jsou váženy protichůdné zájmy včetně politických, sociálních, ekonomických a dalších, což se projeví v podobě výsledné právní úpravy.

Můžeme proto říci, že v případech, kdy se žádá ospravedlnění při prosazování veřejného zájmu skrze *nutnost udržet rovnováhu* v autorském právu, je ve skutečnosti užití pojmu vyváženosti relativně bezvýznamné, třebaže libně zní a jeho používání je v odvětví autorského práva zejména i proto asi tolik časté či častější než v jiných právních odvětvích.

Jedním z možných způsobů, jak dostát požadavku vyváženosti, je nechat autorské právo svému přirozenému vývoji, tj. pokračovat v aplikaci stávajících právních norem a nepodléhat potřebě měnit fungující systém při sebemenší ekonomické, společenské, technologické či jiné změně. Je to právě vývoj *technologií a celého digitálního prostředí*, který svádí k přehodnocení stávajícího systému a vyzývá vstřícné zavedení systému nového. Žel málokdy se již říká, čeho konkrétně nového či co a jak je potřeba ve stávajícím systému změnit. Zkrátit dobu trvání majetkových autorských práv či zavést nové výjimky jistě nepředstavuje zdaleka nový systém, třebaže právě zákonodárně-politická obtížnost prosazení i takových změn může být značná. Domníváme se, že právě *absence neuvážlivých legislativních kroků* činěných v reakci na aktuální problém či zdánlivý nedostatek stávajícího systému je klíčem požadavku vyváženosti. Navíc je třeba říci, že autorské právo určitě není všemocným nástrojem pro úpravu veškerých poměrů *v digitálním pro-*

⁶ DRASSINOWER, A. Exceptions Properly So-called. *Language and Copyright*, 2009, s. 205 – 238.

středí, ačkoli se tak snad může zdát. Naopak autorské právo je velice úzce vymezenou právní oblastí a nezabývá se celou škálou mnohem důležitějších společenských zájmů, byť s těmito zájmy sdílí styčné plochy.⁷ Vzpomeňme v té souvislosti na relativně nedávnou historickou otázku, zda počítačové programy mají být chráněny autorským právem jako díla literární nebo právní úpravou *sui generis*. Teorie vyváženosti navíc svádí k myšlence, abychom vážily zájmy v protikladu, ale tak tomu vždy nutně nebývá a obáváme se, že takový přístup pak může být dokonce chybný. Příkladem může být zájem autora na co největším rozšíření vzdělanosti za účelem šíření rozmnoženin svého díla, jehož užití vzdělanost mezi uživateli předpokládá či je jeho podmínkou.

Kromě toho význam autorského práva a omezení autorskoprávní ochrany neleží pouze v oblasti obchodu, trhu a nadnárodních korporací, které prosazují své zájmy ve jménu vyváženosti a v reakci na technologickou změnu, která jim přináší ztrátu dříve dosažitelných výhod. Prosazovat změnu stávajícího pojetí autorského práva ve snaze dostat principu vyváženosti v reakci na technologické změny se proto zdá být pošetilé. Naopak výše uvedený přístup zachovat vyváženost v autorském právu prosazováním a aplikací stávajícího práva je proto v souladu s tzv. obecným *principem technologické neutrality*, který stojí proti zavádění nových technologicko-specifických norem, které postrádají významu s ohledem na nevyhnutelný rychlý vývoj, a tedy očekávatelnou změnu. Rozšiřování digitálního prostředí a internetu nemusí nutně vyvolávat stejně bouřlivou reakci v autorském právu, která by vyžadovala rychlou legislativní odpověď. Připomeňme v té souvislosti myšlenku Josefa Kohlera, že bychom se neměli soustředit na technickou povahu užití díla, ale na jeho dopad a záměr.⁸

Lze shrnout, že ačkoli autorské právo je založeno (vymezeno) na vyváženosti, nejde o nikterak zvláštní pojem typický pouze pro autorské právo, který by vyžadoval častější použití či důraz oproti jiným právním oblastem, kde se tento princip také objevuje. Naopak je zřej-

⁷ Srov. LITMAN, J. *Digital Copyright*. New York: Prometheus Books, 2001, s. 28.

⁸ KOHLER, J. *Das Autorrecht: Eine Zivilistische Abhandlung* (1880). Kessinger Pub Co, 2010. s. 230.

mé, že může jít o pojem relativně neurčitý, přičemž jeho časté užívání v oblasti autorského práva nemá reálný význam a spíše je užíván nadměru tendenčně k prosazení protichůdných zájmů. Jeho pravý význam leží úplně jinde, a sice v tom, aby autorské právo nebylo vnímáno jako izolovaná právní oblast bez vnějších vlivů, která nepřipouští zásah vnějších omezení při posuzování konkrétního případu. Zachování vyvážení ve smyslu poměrnosti právních principů pak spatřujeme zejména v prosazování principu technologické neutrality.

2. Test proporcionality v autorském právu

Při aplikaci testu proporcionality při poměřování v kolizi stojících hodnot za účelem dosažení vyvážení mezi autorskoprávní ochranou a jinými principy je často nutné definovat a poměřit skutečně dotčené hodnoty v každém konkrétním případě. Jinými slovy, je nutné k řešení jednotlivých případů přistupovat jednotlivě a posuzovat každý případ zvlášť z hlediska dotčení každého práva či zájmu a poměřovat je navzájem.

Může se stát, že hodnoty, jež jsou předmětem testu proporcionality, jsou si rovnocenné při aplikaci na konkrétní případ. V praxi jde o principy, které jsou na vnitrostátní či mezinárodní úrovni považovány za základní, neboť na nich spočívá fungování vnitrostátního či mezinárodního práva. Pokud se tak stane v konkrétním posuzovaném případě, pak lze hovořit o rovnováze jen za předpokladu, že všichni obmyšlení, jimž dotčené principy svědčí, vykonávají svá práva v jejich samém rozsahu a nikoli mimo něj. Pokud při aplikaci testu proporcionality nastane taková situace, pak je otázkou, podle čeho dospět k závěru, že určitý princip má převážet namísto principu jiného. Ústavní soud pro tyto účely definoval kritéria poměřování, kterými jsou *vhodnost, potřebnost a vlastní poměřování (v užším smyslu)*.⁹ Kritérium

⁹ Viz např. náleží Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. října 1994, náleží Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. července 2010. Představuje metodologii zvažování v kolizi stojících ústavních hodnot.

vhodnosti spočívá ve zkoumání, zda „*institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout stanovený cíl*“. Kritérium potřebnosti spočívá ve zkoumání, zda by stanoveného cíle nemohlo být dosaženo „*jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod*“. Posledním je kritérium vlastního poměrování (poměrování v užším smyslu), při němž se porovnává „*závažnost obou v kolizi stojících základních práv*“.¹⁰

Právě poslední kritérium se jeví jako rozhodné, neboť skutečným jádrem testu proporcionality je vlastní poměrování. A jde o kritérium ze všech kritérií pro posouzení nejobtížnější, neboť by mělo zahrnout širokou paletu argumentů, ať již empirických, hodnotových či systémových.¹¹ Při vlastním poměrování by proto mělo být primární otázkou, jaké konkrétní následky přinese preference konkrétního principu. Je totiž možné, že aplikace konkrétního principu v prvním případě nebude znamenat žádné negativní následky, kterými se obecně v celém soukromém právu rozumí zejména dotčení veřejného pořádku, dobrých mravů a práv třetích osob,¹² zatímco v druhém případě přinese nešetrné a tvrdé následky chráněným zájmům.

Přeneseme-li tyto úvahy do oblasti autorského práva, pak preference určitého principu na úkor jiného může i v této oblasti přinést buď následky pozitivní, nebo negativní. Málokdy bude preference jiného principu než principu ochrany výlučných autorských práv autorovi či jinému nositeli práv lhostejná. Abychom zabránili negativním následkům, museli bychom veškerá omezení autorskoprávní ochrany zakázat, což by se ale obráceně projevilo v jiných základních právech. Systém autorského práva proto předpokládá, že preferencí jiných práv (vnějších omezení) na úkor autorskoprávní ochrany dojde k dotčení principu ochrany výlučných autorských práv, a proto již sám systém autorského práva tento efekt zmírňuje prostřednictvím spravedlivých kompenzací např. pomocí instituce náhradních odměn.¹³

¹⁰ Nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. října 1994.

¹¹ Tamtéž.

¹² Srov. § 1 odst. 2 a § 2 odst. 3 ObčZ.

¹³ Srov. § 25 zák. č. 121/2000 Sb., autorský zákon (dále jen „AutZ“).

Nestačí ovšem sledovat pouze to, zda v konkrétně posuzovaném případě hrozí riziko vzniku újmy, ale také jaký je její stupeň. Jinými slovy, zda je míra hrozící či již nastalé újmy nepřiměřená. Může se stát, že nebude existovat jiného způsobu řešení, aniž by nevznikla žádná újma. Sába o sobě taková situace není překážkou, ovšem pouze za předpokladu, že vzniklá újma není nepřiměřená. Jinými slovy nesmí být nepřiměřená za žádných okolností, a z toho důvodu se jedná o alfu a omegu preference konkrétního principu. Vodítkem pro určení nepřiměřenosti může být existence jiného způsobu řešení, který je šetrnější než řešení posuzované.¹⁴ Mimoto zkoumat nepřiměřenost nelze v autorském právu bez spojení se zamýšleným účelem u konkrétního způsobu užití díla a kritériem poctivosti.¹⁵ Pokud zamýšlený způsob užití díla není poctivý, pak by nepřiměřenost měla být shledána bez dalšího.

V této souvislosti je také nutné zkoumat, jaká výlučná autorská práva jsou či mohou být zvoleným řešením dotčena. Zda pouze majetková, osobnostní či obojí. Kromě výlučných práv autorských mohou být rovněž dotčena i tzv. všeobecná osobnostní práva, byť osobnostní práva jsou pouze jedna a tvoří jeden celek. Například v případě neoprávněného užití díla bude potenciaální újma na majetkových právech zastoupena pravidelně,¹⁶ zatímco újma na osobnostních právech k nim může, ale nemusí přistupovat, a to na základě míry a rozsahu zásahu. Všeobecná osobnostní práva mohou být dotčena zejména v případech nepřiměřené kritiky, parodie, ale i vyvolání přesvědčení veřejnosti v souvislosti s užitím díla, že se autor ztotožňuje s něčím, s čím vnitřně nesouhlasí. Osobnostní práva jsou práva omezitelná, stejně jako práva majetková. Přesto, že budou obojí práva dotčena současně, je opět rozhodující míra zásahu, tedy to, zda jsou zasažena nepřiměřeně. To přitom nelze zkoumat jako celek, ale každé právo zvlášť.

Závěrem je, že klíčové kritérium při aplikaci testu proporcionality v oblasti autorského práva je nepřiměřenost, tedy míra či stupeň hrozícího zásahu, a to v rámci zkoumání třetího kritéria, kterým je

¹⁴ Viz kritérium potřeby.

¹⁵ Srov. § 6 zák. č. 89/2012 Sb. občanský zákoník (dále jen „ObčZ“).

¹⁶ Výkon majetkových práv pojmově vždy souvisí s užitím autorského díla.

vlastní poměrování, které bývá v porovnání s předcházejícími kritérii tříkrokového testu právně nejobtížnější posoudit. To vše za předpokladu splnění předchozích kritérií, kterými jsou vhodnost a potřebnost.

3. Autorské právo a lidská práva

Jedním z vnějších omezení autorského práva jsou lidská práva. Interakci mezi autorským právem a lidskými právy je v současnosti věnována zvláštní pozornost, neboť se předpokládá, že lidskoprávní přístup při výkladu autorského práva by mohl zmírnit některé nedostatky současného systému.¹⁷ Panuje předpoklad, že může sloužit při výkladu složitých případů (*hard cases*), ale i jako východisko zákonodárce při legislativní činnosti a v soudnictví při výkladu omezení autorskoprávní ochrany.¹⁸ Otevření systému autorského práva vlivům z jiných právních odvětví, mezi něž lidská práva patří, může přinést myšlenkový posun od vnímání autorského práva jako uzavřeného systému bez možnosti pronikání vlivů z okolí. Tento přístup vidíme jako vhodný způsob řešení těch případů, na které vnitřní mechanismy autorského práva nenabízejí předvídatelnou odpověď. Nutno je v této souvislosti

¹⁷ TORREMANS, P. *Copyright and Human Rights: Freedom Of Expression, Intellectual Property, Privacy (Information Law)*. Kluwer Law International, 2004. 194 s., HUGENHOLTZ, P. B., et al. *Copyright and Freedom of Expression in Europe*. In DREYFUS, R. (ed.). *Expanding the Boundaries of Intellectual Property*. Oxford, Oxford University Press, 2001, s. 343 – 363., HELFER, L., AUSTIN, W. G. *Human Rights and Intellectual Property: Mapping the Global Interface*. Cambridge University Press, 2011. 568 s., DRAHOS, P. An Alternative Framework for the Global Regulation of Intellectual Property Rights. *Austrian Journal of Development Studies*, 2005, č. 1, s. 1 – 32., DRAHOS, P. Intellectual Property and Human Rights. *Intellectual Property Quarterly*, 1999, č. 3, s. 349 – 371., GERVAIS, D. Making Copyright Whole: A Principled Approach to Copyright Exceptions and Limitations. *University of Ottawa Law & Technology Journal*, 2008, roč. 5, č. 1&2, s. 1 – 41.

¹⁸ GERVAIS, D. Making Copyright Whole: A Principled Approach to Copyright Exceptions and Limitations. *University of Ottawa Law & Technology Journal*, 2008, roč. 5, č. 1&2, s. 13., SANTOS, A. E. *Rebalancing Intellectual Property In The Information Society: The Human Rights Approach: Cornell Law School Inter-University Graduate Student Conference Papers – Paper 46*. 2013.

dovodit i úzkou propojenost s pojmem vyváženosti ve smyslu poměrování právních principů. Tento přístup může dobře fungovat nejen ve prospěch řešení složitých a komplexních případů, ale i napomoci autorskému právu čelit novým výzvám v informační společnosti. Na druhé straně tvrdíme, že lidská práva by neměla být vnímána jako ochrana a lék na všechny neduhy systému současného.

Na autorské právo působí mnoho vnějších vlivů, z nichž se do vnitřní struktury (vnitřních omezení) nejvýrazněji projevuje ochrana vlastnictví, svoboda projevu, právo na soukromí, právo na kulturní rozvoj, ale i právo na vzdělání a dokonce i náboženské svobody. Autorské právo nicméně nelze chápat jako uzavřený systém s uzavřenou vnitřní strukturou omezení, pomocí níž je vyváženost úplná a konečná. Jistý problém, zda hledat řešení konkrétního případu uvnitř struktury autorského práva nebo také vně autorského práva spočívá v otázce určení, co znamená vnitřní struktura a kde končí. Pokud se totiž nacházíme uvnitř struktury autorského práva, řešení je nutné hledat buď v obecných omezeních, nebo omezeních v užším smyslu (výjimkách a omezeních). Pokud se nacházíme vně autorského práva, pak tento případ nutno řešit vystavení autorského práva tlaku vnějších omezení a očekávat, že výsledek vzejde z poměrování právních principů. Jaké jsou ale podmínky pro to, abychom mohli řešení hledat vně systému autorského práva a nikoli pouze uvnitř? Vymezení omezení uvnitř a vně nám žet nedává na tuto otázku jasnou odpověď, neboť pouze vymezuje metodologický postup při řešení případu a určuje, jak postupovat, když se kolize mezi autorských právem a lidskými právy odehrává uvnitř nebo vně systému autorského práva.¹⁹

Řešení spočívá ve vymezení autorského práva. Proto zastáváme názor, že pokud se věc týká autorského práva, pak je nutno hledat primárně odpovídající řešení v systému autorského práva a až podpůrně (subsidiárně), pokud autorské právo ne zcela jednoznačně determinuje výsledek konkrétního případu (*hard cases*), je možné hledat řešení i vně systému autorského práva.

---

¹⁹ Podobně DRASSINOWER, A. Exceptions Properly So-called. *Language and Copyright*, 2009, s. 224.

Může se však namítat, že takový postup není metodologicky správný a že pokud vnitřní struktura autorského práva sama je projevem vnějších omezení, pak při řešení konkrétního případu je nutné hledat řešení pouze uvnitř autorského práva. A také zatímco se někomu může zdát řešení zřejmé a logické pouze uvnitř autorského práva, jiný může být názoru opačného. Přesně určit, kde začíná a kde končí autorské právo nelze. Dokonce, jak bude zřejmé i z následující části věnované autorskému právu a svobodě projevu, diskuze o vztahu těchto dvou oblastí je celá založena na otázce, zda autorské právo svými vnitřními omezeními dostatečně zabezpečuje ochranu svobody projevu či nikoli. Jde proto sice o zásadní otázku, nicméně názory na ni jsou různé.

Pokud se budeme dále zabývat poměrem autorského práva a obecně lidských práv jako souboru významných vnějších omezení, pak nelze přehlédnout recentní snahu o inkorporaci lidskoprávních norem do struktury mezinárodního práva autorského.²⁰ Je to jistě jeden z možných a nenásilných způsobů, jak poukázat na propojenost těchto dvou oblastí snad i snahu, aby byl kladen větší význam lidskoprávním kritériím uvnitř vnitrostátních právních úprav autorského práva. Opačným, nikoli však nereálným, by bylo vytvoření zcela nové nikoli autorskoprávní, ale mezinárodní lidskoprávní smlouvy, která by vztah obou právních oblastí upravila.²¹ Dodejme, že v obou případech by se přitom zřejmě dostalo větší pozornosti veřejnému zájmu při posuzování autorskoprávních otázek, než je tomu nyní.

Vytvoření mezinárodního dokumentu upravujícího uživatelské svobody (práva) by našlo právní základ v celé řadě v současnosti platných a účinných mezinárodních smluv a dokumentů.²² Institucionál-

---

²⁰ Viz HELFER, L. Regime Shifting: The TRIPs Agreement and New Dynamics of International Intellectual Property Lawmaking. *Yale Journal of International Law*, 2004, roč. 29, s. 1 – 83.

²¹ Srov. HUGENHOLTZ, P. B., OKEDIJI, R. Conceiving and International Instrument on Limitations and Exceptions to Copyright. *Institute for Information Law Research Paper č. 2012-43*, 2008, 54 s.

²² Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Charta základních práv Evropské unie, Mezinárodní pakt o občanských

ní podporou by si takový dokument zřejmě také našel, neboť již nyní se většina významných mezinárodních institucí otázkou vztahu lidských práv a autorského práva zcela vážně zabývá, přičemž vydávají směrnice, pokyny či jiná pravidla nebo pouze v dané věci vyjadřují svá stanoviska. Je skutečností, že podobný dokument v současnosti neexistuje, čímž však netvrdíme, že chybí. Jeho význam pro současné autorské právo by byl ale zásadní. Nejenom že by jednou provždy vyvrátil mýtus o *izolovanosti autorskoprávního systému* a jeho neotevřenosti vnějším vlivům, ale hlavně historicky poprvé by mohlo dojít k *pozitivnímu vymezení uživatelských práv*, které dosud autorské právo vymezuje negativně pomocí výjimek a omezení. Přesto i lidská práva obsažená v takovém dokumentu by nebyla neomezená a podléhala by nadále omezením a principu poměrnosti, nehledě na to, že ne všechna tzv. uživatelská práva lze označit za lidská práva nebo jejich projevy. Naopak relativně často jde o vyjádření prostého osobního zájmu, který s lidskými právy vůbec nemusí souviset. Určitě je proto nutné i na tomto místě zdůraznit, že nikoli všechna omezení uvnitř systému autorského práva jsou v obecné rovině lidskými právy.

Tato úvaha nutně vede k zamyšlení, zda na vztah mezi autorským právem a lidskými právy nahlížet jako na vztah dvou nezávislých oblastí, které sdílí styčné plochy či jako na vztah autorského práva „jako“ práva lidského.²³ Dovolujeme si tvrdit, že druhý z uvedených způsobů má blíže kontinentálnímu pojetí práva autorského, tedy právu autora (*droit d'auteur*). Tato skutečnost je patrná již ze samé koncepce podřazení ochrany práv duševního vlastnictví pod pojem ochrany majetku vymezeném v čl. 1 Protokolu 1 Úmluvy o ochraně lidských práv, což potvrdil i Evropský soud pro lidská práva, když konstatoval, že čl. 1 Protokolu 1 *má autonomní dosah a neomezuje se na vlastnictví hmotného majetku: některá jiná práva a zájmy představující aktiva mohou být*

---

a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a další.

²³ Srov. Podobně DRASSINOWER, A. Exceptions Properly So-called. *Language and Copyright*, 2009, s. 223.

*také považována za „vlastnická práva“, a tedy za „majetek“.*²⁴ Koncepce ochrany majetku je v Úmluvě o ochraně lidských práv pojímána široce jako tzv. nabytá práva, nikoli pouze jako práva ve vztahu *in rem*.²⁵ Čl. 1 Protokolu 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv hovoří o právu pokojně užívat svůj majetek. Jazykově jde o poněkud cizí konstrukci neznámou autorskému právu, neboť účelem autorského práva není pokojné užívání autorských děl, ale ochrana subjektivních autorských práv, tedy zejména právní možnost vyloučit z užívání třetí osoby. Nicméně nutno říci, že i přesto, že jazyk Úmluvy je v daném směru příznačný pro ochranu vlastnického práva a nikoli práva autorského, nebrání to širšímu výkladu. Dovolíme si v té souvislosti upozornit i na novější rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, ve kterém soud konstatuje, že *některé prvky práva duševního vlastnictví, při nejmenším ty, které se týkají práva autorského, by mohly mít lidskoprávní rozměr*.²⁶ Podřazenost ochrany veřejných subjektivních práv k výsledkům tvůrčí duševní činnosti pod ochranou majetku dále přímo vyplývá rovněž i z čl. 27 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv a stejně tak i z čl. 15 odst. 1 písm. c) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Charta základních práv Evropské unie v čl. 17 odst. 2 snad ještě výrazněji podřazuje práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti pod ochranu majetku.

Naopak první přístup může být z podstaty bližší právu anglo-americkému, neboť v tomto pojetí je méně pozornosti věnováno osobě autora a jeho ochraně a více selhání trhu (angl. *market failure*), funkci autorského práva z hlediska kulturních zájmů celé společnosti a podobkám, jak tohoto cíle nejefektivněji dosáhnout.

Kritická rovina uvažování o vztahu lidských práv a autorského práva se týká přemíry ochrany, která brání přístupu veřejnosti k informa-

²⁴ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Gasus Dosier- und Förder-technik GmbH proti the Netherlands*, sp. zn. 15375/89, ze dne 23. února 1995.

²⁵ Je tomu tak z důvodu rozdílného pojetí majetku v různých vnitrostátních právních úpravách. Přijetí jednotného vymezení pojmu „majetek“ bylo z toho důvodu v Úmluvě problematické, a bylo proto upraveno nikoli v Úmluvě, ale v Protokolu 1.

²⁶ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Dima proti Romani*, 58472/00 ze dne 16. listopadu 2006.

cím, což bývá označováno za škodlivé.²⁷ V důsledku toho vznikla mnohá hnutí a myšlenkové proudy,²⁸ které nutí k výraznějším interakcím a propojenosti sfér autorského práva a lidských práv, a to celosvětově, což jen přispívá k odůvodněnosti teze, že vnímání autorského práva jako uzavřeného systému, je myšlenkově překonané. Naopak vztah autorského práva a lidských práv je svým způsobem celosvětovým fenoménem, umocněným globalizací, informační společností a rovněž i tzv. web-kulturou. Žádá se při nejmenším vnesení a posílení lidskoprávních hodnot do systému autorského práva. Pokud to však má znamenat pozvednutí uživatelských svobod na úroveň lidskoprávní, pak se obáváme, že takový přístup může naopak znamenat jenom přenesení problému do obrácené roviny.

Ačkoli je obecně lidskoprávní přístup vítaný, a doufejme, že výhledově všeobecně také i možnost hledání řešení konkrétního problému i mimo strukturu autorského práva, tak existují i nevýhody, které jsou s tímto přístupem spojeny. Yu uvádí, že přiblížení sféry autorského práva a sféry lidskoprávní příliš blízko nepřinese zmírnění autorskoprávních nevyvážeností, ale naopak „*obrácený efekt spočívající ve vyhranění existujících asymetrií*“.²⁹ Dále vyjadřuje názor, že důraz na lidskoprávní hodnoty v autorském právu povede paradoxně k posílení autorskoprávní ochrany prostřednictvím ochrany majetku jako lidského práva.³⁰

Lze shrnout, že prosazování lidskoprávního přístupu ve vztahu k autorskému právu je dle všeho nevyhnutelné, neboť jde o nastolený současný trend, kterým se vývoj v této oblasti ubírá. Prosazování lidskoprávních hodnot ve vztahu k autorskému právu není na překáž-

---

²⁷ BOYLE, J. A Manifesto on WIPO and the Future of Intellectual Property. *Duke Law & Technology Review*, 2004, č. 9, s. 1 – 12.

²⁸ Srov. např. hnutí „Free Culture“ viz LESSIG, L. *Free Culture: The Nature and Future of Creativity*. Penguin Books, 2005. 368 s., „Access to knowledge“ KRIKORIAN, G., KAPCZYNSKI, A. *Access to Knowledge in the Age of Intellectual Property*. New York: Zone Books, 2010. 646 s.

²⁹ YU, K. P. Reconceptualizing Intellectual Property Interests in a Human Rights Framework. *U. C. Davis Law Review*, 2007, roč. 40, s. 1125.

³⁰ Tamtéž.

ku, neboť i sama ochrana autorského práva spadá pod širší ochranu majetku, které je rovněž lidským právem. Ale i v tomto případě platí, že přemíra jednoho je ke škodě druhého. Autorské právo není uzavřeným systémem a hledání řešení složitých případů (*hard cases*) vně tohoto systému prostřednictvím poměrnosti hodnot může přinést pro praxi potřebná dnes chybějící řešení. Lidská práva navíc mohou poskytnout teleologické východisko při soudním výkladu vnitřních omezení autorského práva, zejména výjimek a omezení, a tedy mohou být vodítkem v situacích, kdy určitý způsob užití autorského díla je sice kryt výjimkou či omezením, jejíž aplikace je ale v konkrétním případě právně velmi nejistá. Nabízí se myšlenka, že by se lidskoprávní přístup mohl přímo výkladově začít projevovat při zkoumání *splnění kritéria třetího kroku* tříkrokového testu, tzn., zda nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora.³¹ Na druhé straně za chybné považujeme nucené sblížování obou sfér, umělé vytváření mezinárodních dokumentů uživatelských svobod a jejich povyšování na úroveň lidskoprávní, které může způsobit vznik identického problému v jiných právních oblastech, neboť jde pouze o přesunutí řešení problému jinam – o úroveň výš. To nelze považovat za nejvhodnější, neboť by bylo otázkou času, kdy by vyvstala znovu potřeba hledat nová vyšší kritéria, dosud neznámo která.

4. Autorské právo a ochrana spotřebitele

Vztah mezi autorským právem a právem na ochranu spotřebitele nemusí být na první pohled zřejmý, jednak z důvodu, že autorské právo pojem spotřebitele nezná,³² ale zejména věcně, kdy právo na ochranu spotřebitele chrání spotřebitele jako hospodářsky, organizačně, odbor-

³¹ Srov. GERVAIS, D. Making Copyright Whole: A Principled Approach to Copyright Exceptions and Limitations. *University of Ottawa Law & Technology Journal*, 2008, roč. 5, č. 1&2, s. 14.

³² Možné je ale chápat pojem spotřebitele v rámci širšího pojmu obecné veřejnosti, který je autorskému právu známý.

ně nebo informačně slabší stranu, zatímco právo autorské oprávněně zájmy autorů. Technologický vývoj v oblasti digitálního prostředí však obě oblasti sblíží, neboť jednak užívání autorských děl v digitálním formátu předpokládá neustálé zhotovování rozmnoženin (reprodukci), čímž dochází k častým interakcím s výlučným právem na rozmnožování a spolu s tím rozvoji šíření digitálního obsahu on-line, které je zpravidla spojeno s licenčním ujednáním, které definuje, jak uživatel může s obsahem naložit. Ale rovněž i v případě pořizování hmotných rozmnoženin, třebaže se při uzavření kupní smlouvy může jednat jen o rovinu práva spotřebitelského, následné užití díla a jeho další nakládání s ním přechází do roviny práva autorského. Bude-li následně docházet k užití díla v soukromí pro osobní potřebu člověka, pak uživatel potažmo spotřebitel díla má přirozeně zájem na zajištění přístupu k dílu, proti čemuž může stát smluvní vyloučení, ale také technické prostředky ochrany. Co je naopak zcela jasně mimo rámec jakékoli interakce mezi sférami práva autorského a spotřebitelského je pořizování a nakládání s díly ze strany profesionálů, tedy podnikatelů, resp. při výkonu podnikatelské činnosti nebo v souvislosti s ní, rovněž také i uživatelů typu veřejně přístupných institucí, kterých se samostatně týkají výjimky a omezení. Ovšem i v těch případech, které nespadají pod výše uvedené, lze ustanovení spotřebitelského práva spočívající v České republice na vnitrostátní³³ a evropsko-unijní právní úpravě³⁴

---

³³ Definice spotřebitele a podnikatele § 419 a § 420 ObčZ, spotřebitelské smlouvy (ustanovení o závazcích ze smluv uzavíraných se spotřebitelem) §1810 a násl. ObčZ, distanční smlouvy a mimo obchodní prostory § 1820 a násl. ObčZ, *timesharing* (dočasné užívání ubytovacího zařízení a jiné rekreační služby) § 1852 a násl. ObčZ, zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě § 2158 a násl. ObčZ, Zájezd § 2521 a násl. ObčZ, náhrada škody způsobená vadou výrobku § 2939 a násl. ObčZ, zvláštní předpisy (zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru; 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele atd.).

³⁴ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. 4. 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. 9. 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/122/ES ze dne 14. 1. 2009 o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího

obtížně aplikovat na vztahy mezi autory a uživateli z hlediska užívání díla (nikoli z hlediska jeho pořizování, způsobu kontraktace, uplatňování vad apod.). Tento současný stav proto čelí kritice, že normy spotřebitelského práva nedostatečně reflektují zájmy spotřebitelů *digitálně šířeného obsahu*.³⁵

Stejně jako lidská práva tak i spotřebitelská ochrana může v určitých směrech, zejména týkající se náležité informovanosti, působit jako vnější omezení k autorskému právu, přičemž i zde je věcí poměrnosti obou oblastí, aby byla zajištěna jejich vyváženost. Autorské právo může sloužit nejen jako nástroj v rukou nositelů práv, kterým prosazují obchodní zájmy vůči konkurenci, ale také proti konečným uživatelům potažmo spotřebitelům. Na druhé straně stojí zájmy uživatelů, kteří žádají využít potenciál a možnosti *digitálního prostředí k přístupu*, užití a šíření informací a digitálního obsahu. Užití pro osobní potřebu je z tohoto důvodu jako v zásadě jediné možné omezení v užším smyslu uvnitř systému autorského práva, které by teoreticky mohlo vyjadřovat propojení obou sfér, pokud chápeme spotřebitele jako součást obecné veřejnosti. Užití pro osobní potřebu je omezením, které by nemuselo být uživatelsky vnímáno pouze jako výjimka či omezení z práva autorského, ale jako subjektivní právo spotřebitele, jako konečného uživatele předmětů ochrany.

Užití pro osobní potřebu bychom pak mohli vyložit jako střed oblastí práva autorského a spotřebitelského, od kterého se dále odvíjí otázky související se šířením digitálního obsahu pod nepřiměřenými licenčními ujednáními, možnosti využití technických prostředků ochrany a výjimky z nich a další. Na tomto místě se proto zaměříme na ověření tohoto předpokladu týkající se problematiky užití pro osobní potřebu,

---

zařízení (timeshare), o dlouhodobých rekreačních produktech, o dalším prodeji a o výměně, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. 10. 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES atd.

³⁵ K tomuto názoru a ideovému proudu viz MALCOLM, J. (ed.). *Access to Knowledge for Consumers Reports of Campaigns and Research 2008 – 2010*. Consumers International, 2010. 321 s.

zda skutečně je středem sféry práva autorského a spotřebitelského, jejíž význam je v porovnání s ostatními souvislostmi přednostní.

Užití pro osobní potřebu umožňuje člověku užití díla i bez souhlasu autora či jiného nositele práv, a to za podmínky že účelem užití není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu,³⁶ čímž je v autorském právu vyjádřena zásada oddělenosti trhu od soukromí. Jde o výjimku z autorskoprávní ochrany, která je vyjádřena v čl. 5 odst. 2 písm. b) informační směrnice³⁷ jako dobrovolná výjimka pro členské státy EU. Česká republika tuto výjimku vnitrostátně upravuje v čl. 30 AutZ a řadí se mezi státy, které tuto výjimku jako základní koncept ochrany soukromí výslovně upravují. Pokud se užití díla koná v soukromí, není důvod aplikaci této výjimky bránit. Nicméně je nutno dodat, že nejde o výjimku uplatnitelnou za všech okolností, což se v praxi týká zejména případů, kdy přestože dílo bylo užito v soukromí, následky se projevují v rovině tržní, na což upozorňovala již starší judikatura, zejména německá.³⁸ Jako omezení zde působí rovněž právo autora rozhodnout o způsobu užití díla a užití pro osobní potřebu zcela vyloučit. Může se tak stát smluvně, neboť se nejedná o kogentní ustanovení³⁹ i prostřednictvím technických prostředků ochrany, jak je patrné již z dikce čl. 5 odst. 2 písm. b) informační směrnice.

Na druhé straně však je užití pro osobní potřebu nezřídka vnímáno nikoli jako výjimka či omezení uvnitř systému autorského práva, ale jako subjektivní právo uživatele (spotřebitele), o čemž svědčí celá řada soudních sporů. Z hlediska třídění omezení autorskoprávní ochrany by v takovém případě šlo již nikoli o omezení v užším smyslu, ale o obecné omezení, které vyjadřuje, za jakých podmínek je dílu poskytována ochrana. Tedy nikoli vymezení negativní, ale pozitivní ve smyslu subjektivního práva. Otázka, zda užití díla pro osobní potřebu je

³⁶ Ust. § 30 odst. 1 písm. a) AutZ.

³⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti, CELEX: 32001L0029 (dále jen „informační směrnice“).

³⁸ Rozhodnutí Spolkového soudního dvora ve věci *GEMA proti Grundig*, I ZR 10/54, ze dne 18. května 1955.

³⁹ Srov. § 1 odst. 2 ObčZ.

výjimkou či omezením nebo subjektivním právem již bylo předmětem soudních sporů v Německu,⁴⁰ Francii⁴¹ i Belgii.⁴² Ve všech případech se žalobci dovolávali svého práva na pořízení rozmnoženiny pro osobní potřebu proti technickým prostředkům ochrany, přičemž argumentovali porušením subjektivního práva na pořízení rozmnoženiny pro osobní potřebu. V německém případě byla tato otázka posuzována na základě ústavní stížnosti, kterou si stěžovatel hájil své právo volně přijímat informace a právo vlastnit majetek, jehož předmětem byl hmotný nosič díla. Ani v jednom z těchto případů však nebylo užití pro osobní potřebu shledáno jako právo, ale pouze jako výjimka z autorskoprávní ochrany, svého druhu „imunita“ proti porušení výlučných autorských práv, kterou lze uplatnit jako obranu v řízení o porušení autorského práva. V německém případě Spolkový ústavní soud podpůrně argumentoval, že zákonodárce nemusel výjimku pro užití díla pro osobní potřebu vůbec upravit, neboť na základě informační směrnice jde o výjimku dobrovolnou.⁴³

Tato zjištění týkající se výjimky užití pro osobní potřebu nenasvědčují tomu, aby se potvrdila stanovená teze pokládající tuto výjimku za ústřední bod mezi právem autorským a spotřebitelským. Je proto otázkou, odkud pramení vnímání této výjimky jako spotřebitelského práva. Gervais uvádí,⁴⁴ že užití díla pro osobní potřebu může být dnes vnímáno jako prostředek získání přístupu k autorskému dílu (komerčnímu produktu), zatímco původní smysl této výjimky byl umožnit užití v soukromí a pro osobní potřebu po získání přístupu. Přitom odka-

⁴⁰ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, 1 BvR 2182/04 ze dne 25. července 2005.

⁴¹ Rozhodnutí Kasačního soudu ve věci *Studio Canal, Universal Pictures Video France and SEV proti S. Perquin and UFC Que Choisir*, D 05-15.824, ze dne 28 února 2006, („Mulholland Drive“).

⁴² Rozhodnutí Odvolacího soudu v Bruselu ve věci *LASBL Association Belge des Consommateurs Test Achats proti La SA EMI Recorded Music Belgium et al.*, 2004/AR/1649, ze dne 9. září 2005.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Viz GERVAIS, D. Making Copyright Whole: A Principled Approach to Copyright Exceptions and Limitations. *University of Ottawa Law & Technology Journal*, 2008, roč. 5, č. 1&2, s. 18.

zuje na příspěvek Lucase,⁴⁵ že tento koncepční posun může vyžadovat to, co lze označit jako „*potřeba nové vyváženosti*“.

V tom případě se ale nemusí jednat ani tolik o koncepční posun, jako spíše o mísení pojmů výjimky užití pro osobní potřebu a práva přístupu k dílu v rámci svobody projevu. Jinými slovy užití díla v soukromí pro osobní potřebu je jedna věc a získání přístupu k užití díla (angl. *access right*) je věc jiná, které nelze významově zaměňovat.

Právo přístupu k dílu lze chápat již skutečně nikoli jako výjimku, ale jako subjektivní právo podřazené pod svobodu projevu. Jde přitom o právo, které je zaručeno na úrovni mezinárodní v čl. 19 Všeobecné deklarace lidských práv, v čl. 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, na úrovni regionální v čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, na úrovni evropsko-unijní v čl. 11 Charty základních práv Evropské unie a na úrovni vnitrostátní v čl. 17 LZPS. Jde o právo, které je ovšem potřeba poměřovat s právem k výsledkům tvůrčí duševní činnosti, které je rovnocenným právem zastoupeným rovněž na všech úrovních. Z toho důvodu ani právo přístupu k dílu jako takové neospravedlňuje uživateli přístup k dílu bez dalšího. Lze i zde apelovat na možné přímé využití tohoto práva jako vnějšího omezení k nalézání řešení pro konkrétní skutkové případy, jestliže systém autorského práva nebude sám determinovat řešení takového případu.

Soudní praxe se však k tomuto přístupu staví nejednoznačně. Na jedné straně již existují vnitrostátní rozhodnutí soudů německých,⁴⁶ rakouských,⁴⁷ francouzských,⁴⁸ nizozemských,⁴⁹ které ve výjimečných

---

⁴⁵ LUCAS, A. Summary of the Proceedings of the Symposium. In: *WIPO Worldwide Symposium on the Future of Copyright and Neighboring Rights: WIPO Publication No. 731*. 1994, s. 276 – 277.

⁴⁶ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ve věci sp. zn. 1 BvR 825/98 ze dne 29. června 2000, („Germania 3“).

⁴⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Rakouska ve věci sp. zn. 33 IIC 994 ze dne 12. června 2001, („Medienprofessor“).

⁴⁸ Rozhodnutí Okrskového soudu v Paříži ve věci sp. zn. 184 RIDA 374 ze dne 23. února 1999.

⁴⁹ Rozhodnutí Odvolacího soudu v Haagu ve věci sp. zn. 99/1040 ze dne 4. září 2003.

případech přímou aplikovatelnost práva na přístup k dílu v rámci svobody projevu připouští. Na druhé straně jsou již známá i rozhodnutí přesně opačná,⁵⁰ ve kterých užití díla opřené pouze právem na přístup k dílu případně svobodou projevu neobstálo s odůvodněním, že tato základní práva již byla dostatečně projevna v systému autorského práva *prostřednictvím vnitřních omezení* např. dichotomií myšlenky a vyjádření, požadavkem jedinečnosti, omezenou dobou trvání majetkových autorských práv a systémem výjimek a omezení.

Závěrem lze říci, že ani z hlediska práva na přístup k dílu v rámci svobody projevu a práva na informace nelze hledat přímou spojitost mezi právem autorským a ochranou spotřebitele. Snad leda za předpokladu, že bychom spotřebitele chápali jako součást široké veřejnosti a jejího veřejného zájmu. Přesto užití díla pro osobní potřebu i právo přístupu k informacím může nepřímo ovlivnit zájmy spotřebitelů, nikoli však způsob volného a bezplatného přístupu k chráněným dílům, ale z pohledu poměrnosti mezi právem autorských a vnějšími omezení, k nimž ochrana spotřebitele patří. Je proto otázkou dalšího vývoje, jak široce se bude pojmu spotřebitele rozumět.

Lze si pak nakonec výhledově i představit existenci mezinárodního dokumentu upravujícího katalog práv spotřebitelů, do kterého může být zařazeno právo na zhotovení rozmnoženiny pro osobní potřebu včetně výslovného zákazu nepřiměřených licenčních ujednání či upravení výjimek z využitelnosti technických prostředků ochrany. Jelikož ochrana spotřebitele míří na nepřiměřenost v závazcích mezi podnikateli a spotřebiteli, čímž se autorské právo jako takové nezabývá, posílení významu ochrany spotřebitele do oblasti autorského práva zejména smluvních ujednání při využívání technických prostředků ochrany by zřejmě mohlo přinést nakonec i reálný význam z hlediska volného užití a přístupu ke chráněným dílům.

---

⁵⁰ Rozhodnutí Kasačního soudu Belgie ve věci sp. zn. C.03.0026.N/1 ze dne 25. září 2003.

5. Autorské právo a svoboda projevu

V této kapitole se pokusíme přiblížit příčiny, možnosti vzniku a řešení kolize mezi autorským právem a svobodou projevu. Nejprve se zaměříme na aktuálnost tohoto problému a nalezení jeho řešení v současném mezinárodním kontextu a dále budeme zkoumat a vyvracet argumenty, které uvádějí, že žádná kolize mezi autorským právem a svobodou projevu nehrozí a že dichotomie nechráněné myšlenky a chráněného vyjádření (případně i jiná obecná omezení autorskoprávní ochrany) sama či spolu s výjimkami a omezeními je způsobilá předejít takové kolizi. Úvodem můžeme říci, že vnímat tuto kolizi je zapotřebí v širších souvislostech a nikoli se koncentrovat pouze do oblasti (vnitřního systému) práva autorského. Za vhodné pokládáme hledat možnou inspiraci v přímé aplikaci čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod jako vnějšího omezení autorskoprávní ochrany, a to v těch případech, jejichž řešení není výslovně upraveno uvnitř systému autorského práva a nelze dovést ani *analogii legis*.

Vztah mezi autorským právem a svobodou projevu je otázkou prastarou, ale je tomu skoro nedávno, kdy se k tomuto tématu obrací velká pozornost. Hlavním důvod tohoto vývoje lze z podstatné části přičítat šířícím se úvahám o smyslu autorského práva a jeho roli v digitálním věku, a tím i stoupajícimu zájmu o autorské právo. Největší dosavadní přínos tohoto společenského jevu je uvědomění si, že potencionální kolize mezi autorským právem a svobodou projevu se stává palčivým důsledkem posilující autorskoprávní ochrany. Přesto se ale objevují argumenty opačné, které tvrdí, že žádná kolize nehrozí,⁵¹ neboť autor-

---

⁵¹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Harper & Row proti Nation Enterprises*, 471 U.S. 539, ze dne 20. května 1985, ve kterém časopis *The Nation* argumentoval tím, že publikace paměti prezidenta Geralda Forda bylo kryto výjimkou z ochrany „*fair use*“ a že má být aplikován ústavní princip svobody projevu. Soud nicméně tuto argumentaci odmítl a vynesl výrok: „*the Framers intended copyright itself to be the engine of free expression. By establishing a marketable right to use one's expression, copyright supplies the economic incentive to create and disseminate ideas.*“ Soud odmítl připustit kolizi autorského práva a svobody projevu a naopak řekl, že obojí směřují ke společnému cíli, když autorské právo je „hnací

ské právo chrání pouze vyjádření myšlenky, nikoli myšlenky samotné, případně že již sám systém autorského práva obsahuje vnitřní omezení, kterým je již právo na svobodu projevu dostatečně chráněno. Jiní praví, že svoboda projevu již nemůže fungovat tak, jako kdysi, další, že to je nikoli svoboda projevu, ale autorské právo, které musí ustoupit,⁵² neboť zájem na ochraně svobody projevu se stává naléhavější. Jak je to tedy?

Na mezinárodní úrovni dochází k postupné standardizaci autorskoprávní ochrany. Již 1. ledna 1995 nabyla účinnosti Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS), která výrazně změnila dosavadní souvislosti autorského práva a zasadila ho do širší struktury a režimu mezinárodního obchodu.⁵³ Tyto mezinárodní standardy a absence odpovědi na vztah autorského práva a svobody

---

silou“ svobody projevu. Podobně i svého času velmi vlivné Miltonovo filozofické dílo *Aeropagitica* na obranu svobody projevu, ve kterém brojí proti cenzuře ve prospěch autorského práva. Viz MILTON, John. *The Project Gutenberg. Aeropagitica: A Speech For The Liberty Of Unlicensed Printing To The Parliament Of England* [online]. 2006 [cit. 2012-06-15]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/608/608-h/608-h.htm>. Dále pak srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Eldred proti Ashcroft*, 537 U. S. 186, ze dne 15. ledna 2003, ve kterém došlo k mírnému posunu z dřívějších pozic, přesto toto (skoro nedávné) rozhodnutí zdůrazňuje časovou blízkost vzniku autorského práva a Prvního dodatku k ústavě USA (upravujícího svobodu projevu a zakazující zákonodárci přijmout zákon omezující svobodu projevu, a tím také z toho vyplývající širokou ochranu svobody projevu v USA), a tedy to, že ke kolizi mezi svobodou projevu a autorským právem nedojde, dokud zákonodárci nezmění „tradiční rysy autorskoprávní ochrany“. I zde je kolize autorského práva a svobody projevu vyloučena s odůvodněním, že *idea/expression dichotomy* a „*fair use*“ jsou dostatečnou zárukou prevence kolize. Jak bude dále v hlavním textu vysvětleno, tyto a jim podobné vnitřní autorskoprávní mechanismy byť sledující poměrování veřejných zájmů samy o sobě žádnou zárukou ve skutečnosti nejsou.

⁵² Např. SUNDARA RAJAN, M. T. *Copyright and Creative Freedom: A Study of Post-Socialist Law Reform*. New York, NY: Routledge, 2006. s. 7 – 46.

⁵³ Srov. čl. 64 TRIPS a mechanismus Světové obchodní organizace (WTO), kterým se urovnávají spory. Orgán, který je příslušný k urovnání sporů v oblasti mezinárodního obchodu (*Dispute settlement body – DSB*) urovnává i spory z dohody TRIPS, neboli to, že signatáři TRIPS mohou řešit autorskoprávní spory prostřednictvím urovnávacího mechanismu WTO.

projevu lze shledat jako příčinu v současnosti znějících kritických hlasů. Nutno doplnit, že ani regionální či vnitrostátní úpravy autorského práva dosud nenabízejí jinou alternativu.⁵⁴ Těmto kritickým hlasům lze proto rozumět, neboť autorské právo vskutku neprošlo procesem adaptace, která by problémy se svobodou projevu vyřešila, přestože snad ve všech zemích, včetně těch méně rozvinutých, běží procesy revize a modernizace. Je ale otázka, zda autorské právo musí něčím podobným procházet, zda nehledat řešení jinde a jinak, případně zda vyváženost nespočívá přesně naopak v právní stabilitě a technologické neutralitě. Změny, které technická revoluce přinesla, jsou tak razantní, že nutí přemýšlet právě o takových základních otázkách, jakou je kolize autorského práva a svobody projevu, potažmo jaká omezení svobody projevu jsou ještě přípustná a žádoucí a která nikoli. Omezení svobody projevu průchodná skrze autorské právo jsou viděna s nedůvěrou v obavě z ohrožení sociálního života, jehož kvalita se odvíjí právě mnohdy od kvality technologické. Vidíme, že tyto na první pohled autorskoprávní otázky ve skutečnosti ryze autorskoprávní nejsou a je tak jisté, že přemýšlet o autorském právu jako o izolovaném problému současnosti (izolovaném systému) není možné.

Potencionální kolize svobody projevu a autorského práva přináší mnoho obtíží a teorie, které se snaží dle normativních kritérií nakreslit tlustou čarou mezi případy, ve kterých ke kolizi dochází a ve kterých ne, jsou vesměs pochybné. Tím však nechceme naznačit, že by autorské prá-

---

⁵⁴ Jako příčinu toho lze označit zásadní vliv copyrightového pojetí autorského práva na právo mezinárodní, které dále ovlivňuje autorské právo regionální (např. v rámci EU) a vnitrostátní. Jak známo copyrightové pojetí neuznává a pokud, tak zcela v minimální nutné míře, osobností práva. V nutné míře v relaci na RÚB, která osobností práva uznává, viz čl. 6bis RÚB, ale která nemohou být vynucena v „urovnávacím řízení WTO“ a která neprošla standardem TRIPS. To může na mezinárodní úrovni vzbuzovat dojem jejich nepotřebnosti. Společnost má bohužel možnost vidět autorské právo pouze jako ekonomický nástroj, nástroj, kterému chybí jiné než ekonomické argumenty. Vzájemné ovlivňování jednotlivých systémů autorského práva vytváří uzavřený kruh a ani evropská tradice uznávající osobnostní práva dosud není schopna v mezinárodním ekonomickém systému prosadit myšlenku odlišnosti komerčních a kulturních zájmů, které by autorskému právu pomohly.

vo muselo vždy ustoupit svobodě projevu, ani naopak. Absolutní svoboda projevu by *ad absurdum* nedávala prostor pro ochranu práv duševního vlastnictví, nejen autorských práv, ale práv k vynálezům, ochranným známkám a dalších práv, což by zejména v důsledku destrukce tzv. *investičních práv* znamenalo faktický i právní kolaps hospodářský.

V možných úvahách o potencionálním střetu je potřeba se nejprve vypořádat s argumentem, který říká, že dichotomie či rozdílnost nechráněné myšlenky a chráněného vyjádření (angl. *idea/expression dichotomy*), která je v právním řádu České republiky upravena v § 2 odst. 6 AutZ, předchází jakékoli kolizi. Jde o rozšířený argument, který obecně říká, že vnitřní omezení samy o sobě jsou způsobilé odstranit jakoukoli kolizi.⁵⁵

Na první pohled, se může zdát, že pokud autorské právo nechrání prosté myšlenky, ale až jejich vyjádření, není zde žádný vztah mezi autorským právem a svobodou projevu, neboť autorské právo nikomu nebrání v komunikaci, psaní, přijímání informací o čemkoli. Tento argument je však při bližším zkoumání založen na značně omezeném chápání svobody projevu. Předně je u něj problematické to, že stojí na předpokladu, že je vždy možné najít alternativní způsob sdělení téhož (rozuměj stejné myšlenky). To je ale omyl. Svoboda projevu se neomezuje pouze na možnost sdělení nějaké obecné myšlenky, ale její nutností je záruka možnosti sdělit myšlenku i včetně jejích jemností a případných zvláštních významů.⁵⁶ Proto, a zřejmě tím spíše, v dnešní technologicky zaměřené společnosti, která klade důraz na jemnosti a drobné významové odchylky, se zdá být neudržitelná teze, že je v každém případě možné se spokojit s obecnou alternativní formou vyjádření. Snad, i kdybychom tuto možnost alternativního vyjadřování připustili, pak narazíme jinde tím, že svoboda projevu je určena všem bez rozdílu, ne jenom těm, kteří jsou schopni nalézt cestu alternativního vyjádření. Nakonec i autorské právo chápe vyjádření extenzivněji než v běžném jazykovém významu, a pokud tedy budeme sdělovat stejnou

⁵⁵ BARENDT, E. *Freedom of Speech*. 2. vyd. OUP Oxford, 2007. s. 15.

⁵⁶ BURRELL, R., COLEMAN, A. *Copyright Exceptions The Digital Impact*. Cambridge University Press, 2009. s. 21.

myšlenku, byť cizím jazykem či jiným pořadím slov, ke kolizi s autorským právem může dojít.

O tom, že dichotomie nechráněné myšlenky a chráněného vyjádření není dostačující zárukou prevence před kolizí autorského práva a svobody projevu lze demonstrovat nejlépe na příkladech, ve kterých nelze nalézt odpovídající náhradu předmětu ochrany z důvodu jeho informativní jedinečnosti pro veřejnost. Jedná se o případy nenahraditelnosti nejen myšlenky, ale i jejího vyjádření. Kupříkladu Nimmer to dokládá na známém příkladu fotografiích dokumentujících masakr v My Lai, jehož se dopustili američtí vojáci během Vietnamské války. Nimmer říká, že žádná slova nedokáží vystihnout představu (myšlenku) o masakru, jako tak činí předmětné fotografie a že nikoli sama myšlenka, ale i její vyjádření je nutné k tomu, aby veřejnost rozuměla tragické události. Přesto Nimmer (pro ostatní případy) zastává názor, že dichotomie nechráněné myšlenky a chráněného vyjádření, za předpokladu jejího důsledného dodržování, je postačující k uspokojení přístupu veřejnosti k myšlenkám a svobodě vyjádřit je, stejně jako k podpoře tvůrčí činnosti. Tvrdí, že snad v případech, kdy význam díla spočívá především ve vyjádření a nikoli v myšlence, jako příklad uvádí grafická díla, má převážít ochrana autorského práva nad svobodou projevu.⁵⁷ S tímto posledním názorem by ale v dnešní kultuře bylo možné s ohledem na hojnost používání grafiky, obrázků, hesel a jiných symbolů jako prvku dorozumění se kupříkladu v souvislosti s veřejnou politickou debatou či jiném naléhavém zájmu podobném jeho příkladu „My Lai“ polemizovat.⁵⁸

---

⁵⁷ TOWSE, R. *Copyright in the Cultural Industries*. Northampton, MA: Edward Elgar, c2002, xxii. s. 56.

⁵⁸ Srov. např. rozsudek Soudního dvora EU ve věci *Eva-Maria Painer proti Standard Verlags GmbH a další*, C-145/10, ze dne 1. prosince 2011. Dle Soudního dvora EU by zpravodajským médiím nemělo být umožněno, aby na sebe přebírala ochranu veřejné bezpečnosti, což je pravomocí pouze členského státu. Za určitých okolností však lze připustit oprávněnost zveřejnit fotografie bez souhlasu nositele práv s cílem najít např. hledanou osobu. Pokud k tomu dojde, mělo by se tak stát na základě dohody nebo v koordinaci s vnitrostátními orgány zajišťující veřejnou bezpečnost.

Zatímco pro Nimmera zůstávají nenahraditelnými předměty ochrany pouze fotografie a případně i díla audiovizuálními, Gordon říká, že veřejnost musí mít možnost převyprávět, přehodnotit a žertovat o příbězích života vlastních.⁵⁹ Gordon poukazuje na rozhodování ve věci *Walt Disney Productions proti Air Pirates* týkající se přípustnosti parodie, která byla otisknuta v časopise pro dospělé, vykreslující Mickey Mouse při sexu a užívání drog. Gordon zde vidí případ, ve kterém by svoboda projevu měla převážet.⁶⁰ Rozhodnutí soudu však bylo opačné. Na počátku případu stáli karikaturisté, kterým se zdály být kreslené postavičky Walta Disneyho příliš vzdálené realitě, a tak je vykreslili v symbolických situacích, které by jinak byly tabu a nechali je otisknout. Karikaturisté zachovali kreslířský styl i jména postaviček. Ve věci rozhodoval nejprve Okrskový soud Severní Kalifornie, který rozhodl v neprospěch karikaturistů s odůvodněním, že postavičky Walta Disneyho jsou typické svým vzhledem, nikoli tím, co postavičky říkají nebo dělají. Soud se nedomníval, že šlo o parodii, tedy výjimku z autorskoprávní ochrany (dle autorského práva USA *fair use*), s odůvodněním, že parodie nesmí být založena na úplném či podstatném okopírování chráněného díla. Právo svobody projevu zaručené v Prvním dodatku Ústavy Spojených států amerických lze aplikovat pouze v případě výjimky z autorskoprávní ochrany (*fair use*).⁶¹ Soud rovněž shledal to, že došlo k porušení ochranné známky a zlehčování, což bylo ale odvolacím soudem odmítnuto.⁶² K Nejvyššímu soudu USA se případ nedostal, stal se ale předmětem vlny, zejména akademické, kritiky. Uvedme právě Gordonovu kritiku, která říká, že karikaturisté mohli

⁵⁹ BURRELL, R., COLEMAN, A. *Copyright Exceptions The Digital Impact*. Cambridge University Press, 2009. s. 25.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Srov. rozhodnutí Okrskového soudu Severní Kalifornie ve věci *Walt Disney Productions proti Air Pirates*, 345 F.Supp. 108, ze dne 7. července 1972. Dále ke stejnému závěru srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Eldred proti Ashcroft*, 537 U.S. 186, ze dne 15. ledna 2003, rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Harper & Row proti Nation Enterprises*, 471 U.S. 539, ze dne 20. května 1985.

⁶² Srov. rozhodnutí Odvolacího soudu pro 9. obvod ve věci *Walt Disney Productions proti Air Pirates*, 581 F2d 751, ze dne 5. září 1978.

vyjádřit své zneklidnění napsáním třeba nějaké stati, kde by vysvětlili proč Mickey Mouse je příliš idylický a přiblížili jeho chování realitě. Taková stať by ale byla zřejmě neschopná rozvolnit zažitou představu společnosti o kreslených postavičkách Walta Disneyho.⁶³

Lze se setkat i s názory, že svoboda projevu musí být širší v případě děl známých osob.⁶⁴ Bývá to zdůvodňováno různě. Někteří se zaměřují pouze na rovinu majetkovou, když argumentují, že známá osobnost není zásahem do autorského práva tolik dotčena, neboť má rozsáhlejší možnosti, jakým dílo zužitkovat a dosáhnout zisku. Tento argument je ale potřeba odmítnout. Možnosti a nemožnosti známé osoby, jakým způsobem vykonává svá práva je bezpředmětné a samo o sobě neodůvodňuje omezení autorskoprávní ochrany. Jiné, přesvědčivější argumenty, lze vidět v poměrování svobody projevu a autorského práva známé osoby, kdy tato musí počítat s tím, že veřejnost bude mít větší zájem na nakládání s jejím dílem.

Kromě dichotomie nechráněné myšlenky a chráněného vyjádření se je potřeba vypořádat i s výjimkami a omezeními z autorskoprávní ochrany. Tyto bývají v různých zemích upraveny různě. V Česku jde o úpravu v ustanovení § 29 a násl. AutZ, která v souladu s informační směrnicí obsahuje od roku 2006 i tříkrokový test. V dnešní době se však může na první pohled zdát poněkud paradoxní, že autorskoprávní ochrana má v tomto směru celosvětově tendenci spíše utužovat poměry, než aby se rozšiřoval okruh výjimek, a to vzdor technologickému vývoji a možnostem realizace svobody projevu. Autorskoprávní ochrana pak může ztrácet svůj psychologický efekt o její potřebnosti v očích veřejnosti.

Je tedy zřejmé, že hledání řešení kolize autorského práva a svobody projevu nelze úspěšně realizovat pouze ve sféře autorského práva, ale pozornost a zájem je potřeba zaměřit i vně, tedy do sféry svobody projevu.

---

⁶³ GORDON, J. W. Equality and Individualism in the Natural Law of Intellectual Property. *Yale Law Journal*. 1993, roč. 102, č. 7, s. 1603.

⁶⁴ BURRELL, R., COLEMAN, A. *Copyright Exceptions The Digital Impact*. Cambridge University Press, 2009. s. 28.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která oslavila v březnu roku 2012 svých dvacet let ratifikace v tehdejší České a Slovenské Federativní republice. Ve svém čl. 10 upravuje tzv. limitační klauzuli, která stanoví, že právo na svobodu projevu a právo na informace lze omezit na základě zákona, z důvodu ochrany vyjmenovaných zájmů demokratické společnosti.⁶⁵ Jinými slovy, omezení je možné pouze na základě zákona, v taxativně vyjmenovaných případech a není přípustná libovůle. Paralelu limitační klauzule z Úmluvy obsahuje i čl. 17 odst. 4 LZPS. Kromě taxativně vyjmenovaných zájmů u obou lidskoprávních dokumentů Ústavní soud České republiky připouští i jiné možnosti omezení svobody projevu, a to v případě kolize s jiným základním právem. Autorské právo je pak veřejné subjektivní právo k výsledkům tvorby, jak jej zakotvuje čl. 34 odst. 1 LZPS. Toto naposledy zmíněné právo je kulturním lidským právem, jehož srovnatelné ustanovení najdeme v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (čl. 15 odst. 1 písm. c) i ve Všeobecné deklaraci lidských práv (čl. 27 odst. 2).

Na kolizi svobody projevu a autorského práva musíme proto nutně nahlížet jako na střet dvou ústavně zaručených hodnot. Metodologickým řešením je pak jejich vzájemné poměrování. Ačkoli judikatura českých soudů otázku kolize svobody projevu a autorského práva doposud přímo neřeší, v jednotlivých evropských zemích platí situace opačná.⁶⁶ Rovněž jsou i známá některá rozhodnutí Evropského sou-

---

⁶⁵ Těmi jsou národní bezpečnost, územní celistvost, veřejná bezpečnost, ochrana pořádku a předcházení zločinnosti, ochrana zdraví a morálky, ochrana pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací, zachování autority a neustrannosti soudní moci.

⁶⁶ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ve věci sp. zn. 1 BvR 825/98 ze dne 29. června 2000, („Germania 3“), rozhodnutí Nejvyššího soudu Rakouska ve věci sp. zn. 33 IIC 994 ze dne 12. června 2001, („Medienprofessor“), rozhodnutí Okrskového soudu v Paříži ve věci sp. zn. 184 RIDA 374 ze dne 23. února 1999, rozhodnutí Odvolacího soudu v Haagu ve věci sp. zn. 99/1040 ze dne 4. září 2003.

du pro lidská práva⁶⁷ a Soudního dvora EU⁶⁸ Několik zkoumaných rozhodnutí v evropských zemích, je i detailněji zpracována v jiných pojednáních, na které si dovolíme odkázat v poznámce pod čarou.⁶⁹ Z toho vyplývá, že soudy jsou schopné se ztotožnit s myšlenkou aplikace čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod jako vnějšího omezení autorskoprávní ochrany. Velmi důrazné je rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. ledna 2013,⁷⁰ dle kterého vynuovení autorského práva na úkor svobody projevu musí být nezbytné v demokratické společnosti a nestačí konstatovat porušení autorského práva na základě tříkrokového testu, ale soud má povinnost automaticky a vždy vážit kritérium svobody projevu jako vnějšího omezení. Zdá se, že tento směr uvažování by mohl být i v soudní praxi České republiky do budoucna tím správným. Srovnat lze i s přístupem jiným, který se projevil v rozhodnutí ve Spojeném království týkající se

---

⁶⁷ Srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Verlagsgruppe News GmbH proti Austria*, sp. zn. 10520/02, ze dne 14. března 2007, rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Vereinigung Bildender Künstler proti Austria*, sp. zn. 68354/01, ze dne 25. ledna 2007, rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *En l'affaire Ashby Donald et autres proti France*, sp. zn. 36769/08, ze dne 10. ledna 2013.

⁶⁸ Soudní dvůr EU si otázku kolize autorského práva svobody projevu zatím dotýká pouze okrajově např. v rozsudku Soudního dvora EU ve věci *Padawan SL proti Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE)*, C-467/08, ze dne 21. října 2010 nebo v rozsudku Soudního dvora EU ve věci *Metronome Musik GmbH proti Music Point Hokamp GmbH*, C-200/96, ze dne 28. dubna 1998. Je ale pouze otázkou času, než přímou kolizi autorského práva svobody projevu bude muset tento soud řešit.

⁶⁹ Např. HUGENHOLTZ, P. B. *Copyright and Freedom of Expression in Europe. In Expanding the Boundaries of Intellectual Property*. Oxford: Oxford University Press, 2001. s. 10 – 11., HERR, E. R. *The Right to Receive Information Under Article 10 of the ECHR: An Investigation from a Copyright Perspective* (March 15, 2011). *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland (JFT)*, Forthcoming. Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1787085>., ROSÉN, J. *Topic C. Copyright in Perspective: External Limitations on Copyright. Quo vadis, Copyright? EBU Copyright Symposium Barcelona*. S. 1 – 9. Dostupné z: http://www.ebu.ch/CMSimages/en/C.1%20J.%20Rosen%20EBU%20060331_tcm6-43829.pdf.

⁷⁰ Srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *En l'affaire Ashby Donald et autres proti France*, sp. zn. 36769/08, ze dne 10. ledna 2013.

zveřejnění tajných fotografií Diany, princezny z Walesu a Dodi Fayeda, ve kterém namísto čl. 10 Úmluvy byl jako vnější omezení uplatněn veřejný zájem (angl. *public interest*), a to v situaci, kdy nebylo lze případ rozhodnout za pomoci výjimky *fair dealing*, neboť nemohla být naplněna žádná ze skutkových podstat této výjimky.⁷¹

Z výše uvedeného plyne, že řešení otázky potencionální kolize svobody projevu a autorského práva je zcela namístě, dokonce můžeme hovořit o samozřejmosti, neboť tato kolize nastává. Podařilo se vyvrátit argument založený na tom, že dichotomie nechráněné myšlenky a chráněného vyjádření postačuje k přecházení těchto kolizí. Argument neobstojí v případech naléhavé informační jedinečnosti pro veřejnost. Ukazuje se, že ani výjimky a omezení neposkytují samy o sobě ani spolu s principem dichotomie nechráněné myšlenky a chráněného vyjádření dostatečnou zábranu možnosti vzniku kolize. Na kolizi je nutné nahlížet jako na střet dvou v rozporu stojících hodnot, principů. Při řešení konkrétních případů se otevírá primárně cesta teleologického výkladu výjimek a omezení z autorskoprávní ochrany obsažených v AutZ včetně použití analogie. Pokud však případ nelze řešit analogicky podřazením pod jinou výjimku, pak je třeba automaticky vážít kritérium svobody projevu na základě čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod spolu s čl. 17 LZPS jako vnějšího omezení prostřednictvím metody poměrování právních principů. Je ale především důležité, aby se trendem současnosti stalo vyvrácení nesprávných domněnek, že kolize autorského práva a svobody projevu, je potřeba řešit (pouze) v režimu autorského práva.

6. Autorské právo a ochrana hospodářské soutěže

Na posledním místě se zaměříme na ochranu hospodářské soutěže. Právo hospodářské soutěže spočívá ve stanovení limitů pro existenci tržního prostoru. Ochrana spočívá jednak v zábranách omezová-

---

⁷¹ Srov. rozhodnutí Odvolacího soudu v Londýně ve věci *Hyde Park Residence Ltd proti Yelland & Ors*, EWCA Civ 37, ze dne 10. února 2000.

ní hospodářské soutěže a také v zákazu nekalých soutěžních aktivit, kterými se rozumí nikoli snahy soutěž potlačit či vyloučit, ale soutěž deformovat.⁷² V českém právu se přitom rozlišuje mezi právem nekalé soutěže,⁷³ které je typické soukromoprávním základem a právem anti-monopolním,⁷⁴ jehož základem je naopak právo veřejné.⁷⁵

Jako vnější omezení se právo na ochranu hospodářské soutěže ve vztahu k autorskému právu může projevit v regulaci monopolního či kartelového přístupu jednotlivých soutěžitelů ve vztahu ke konečným uživatelům, a tím dostát svého účelu podporovat a přispívat ke zdravé hospodářské soutěži. Smysl práva na ochranu hospodářské soutěže je dán zejména v těch případech, kde jsou uživatelé nedůvodně omezeni v užití díla pouze na konkrétním zařízení (tzv. omezení interoperability), přičemž takové omezení se zároveň projevuje deformací soutěžních poměrů. Zřejmě si lze představit i další důvody, pro něž bude typické dotčení zájmů uživatelů a současně nedůvodná monopolizace na straně nositelů práv.

Právním východiskem norem na ochranu hospodářské soutěže nejen v autorském právu je čl. 40 odst. 2 TRIPS, dle kterého tato dohoda nebrání, aby členské státy vnitrostátně upravily licenční praktiky nebo podmínky, které mohou ve zvláštních případech představovat zneužití práv k duševnímu vlastnictví, jež má nepříznivý účinek na soutěž na příslušném trhu. Dle stejného ustanovení lze přijmout přiměřená

---

⁷² ELIAŠ, K., et al. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 5. vyd. C. H. Beck, 2007. s. 285.

⁷³ Viz § 2976 – § 2990 ObčZ.

⁷⁴ Viz zákon č. 143/2001 Sb., zákon o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), zákon č. 273/1996 Sb., zákon o působnosti Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, zákon č. 458/2000 Sb., zákon o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), zákon č. 137/2006 Sb., zákon o veřejných zakázkách, zákon č. 127/2005 Sb., zákon o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), zákon č. 139/2006 Sb., zákon o koncesních smlouvách a koncesním řízení (koncesní zákon) atd.

⁷⁵ Srov. angl. termín *Unfair competition* dle soutěžního práva USA, který zahrnuje jak právo proti nekalé soutěži, tak právo antimonopolní.

opatření k zabránění nebo kontrole takových praktik, které mohou zahrnovat například výlučné podmínky zpětného převodu, podmínky zabráňující vnesení námitek proti platnosti a vynucené souhrnné licence. Čl. 40 odst. 2 TRIPS přitom doplňuje čl. 8 odst. 2 TRIPS, který stanoví obecnou možnost vnitrostátně přijmout nezbytná a přiměřená opatření, která zamezí zneužití práv k duševnímu vlastnictví ze strany nositelů práv nebo uchylování se k praktikám, které nevhodně omezují obchod, tedy i hospodářskou soutěž. Význam těchto ustanovení reflektuje možnou kolizi mezi výkonem autorských práv a hospodářskou soutěží a umožňuje členským státům zavést potřebná opatření.

Ta by v konkrétním případě mohla spočívat např. v zavedení nucené licence vůči monopolnímu nositeli práv na trhu nebo ochranné opatření ukládající takovému subjektu povinnost upravit technické prostředky ochrany nebo způsob licencování autorských děl tak, aby nenarušovaly hospodářskou soutěž. K podobnému opatření přistoupila v praxi např. Francie, která opatření upravila přímo ve svém Zákoníku duševního vlastnictví.⁷⁶ Zvláštní právní pravidla soutěžní povahy platí i v České republice ve vztahu ke kolektivním správcům, neboť je uzákoněn státní dohled nad jejich činností.⁷⁷ Podobně je tomu i v jiných zemích, kde se pomocí zvláštní právní úpravy reguluje nežádoucí soutěžní jednání kolektivních správců např. dohled nad sazebníky licenčních odměn, ale i např. zákonné monopolní postavení kolektivního správce k určitému druhu předmětu ochrany.⁷⁸

Můžeme shrnout, že i ochrana hospodářské soutěže, třebaže přímo s autorským právem nesouvisí, neboť i zde platí, že ochrana výlučných autorských práv je jedna věc a zdravá hospodářská soutěž věc jiná, přesto normy hospodářské soutěže působí jako vnější omezení autorskoprávní ochrany a mohou v případě potřeby přispět k vyváženosti zájmů mezi nositeli práv a uživateli. Rovněž i v případě práva

⁷⁶ Viz čl. L. 331-5 až L. 331-7 Zákoníku duševního vlastnictví (zákon č. 92-597 ze dne 1. července 1992).

⁷⁷ Srov. § 103 AutZ.

⁷⁸ Viz rozsudek Soudního dvora EU ve věci OSA – *Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o. s. proti Léčebné lázně Mariánské Lázně a.s.*, C-351/12, ze dne 27. února 2014.

na ochranu hospodářské soutěže proto můžeme říci, že lze připustit dovolání se principu ochrany hospodářské soutěže a jeho možného přímého využití jako vnějšího omezení k nalézání řešení pro konkrétní skutkové případy, a to za situace, kdy právo autorské nebude nabízet řešení konkrétního případu, řešení nebude předvídatelně determinováno uvnitř systému autorského práva, a to ani pomocí analogie.

7. Závěrem

V příspěvku jsme se zabývali chápáním významu vyvažování v autorském právu v současném digitálním věku a s tím související otázky významu testu proporcionality. Závěrem je zjištění, že pravý význam vyváženosti spočívá v tom, aby autorské právo nebylo vnímáno jako izolovaná právní oblast bez vnějších vlivů, která nepřipouští zásah vnějších omezení při posuzování konkrétního případu. Zachování vyváženosti ve smyslu poměrnosti právních principů je třeba spatřovat v prosazování principu technologické neutrality. Při aplikaci testu proporcionality v oblasti autorského práva je nepřiměřenost klíčové kritérium, a to v rámci zkoumání třetího kritéria – vlastního poměrování. Na základě provedené analýzy vybraných vnějších omezení autorského práva jsme dospěli k závěrům, že lidská práva mohou poskytnout teleologické východisko při soudním výkladu vnitřních omezení autorského práva, zejména výjimek a omezení. Užití díla pro osobní potřebu i právo na přístup k informacím mohou nepřímo ovlivnit zájmy spotřebitelů, nikoli však způsob volného a bezplatného přístupu k chráněným dílům, a to z pohledu poměrnosti mezi právem autorským a ochranou spotřebitele. Výjimky a omezení neposkytují samy o sobě ani spolu s principem dichotomie nechráněné myšlenky a chráněného vyjádření dostatečnou zábranu možnosti vzniku kolize mezi autorským právem a svobodou projevu. V případě práva na ochranu hospodářské soutěže lze připustit dovolání se principu ochrany hospodářské soutěže a jeho možného přímého využití jako vnějšího omezení k nalézání řešení pro konkrétní skutkové případy.